

az iskola betűkultúráját a magyar föld termékenységének fokozására fordítják, akkor már a neonacionalizmus nem jelszó, hanem gyönyörű valóság lesz.

Mátraí Rudolf.

Értelmiségünk és a neonacionalizmus.

Fejtegetésem fonalát a Napkelet korábbi számában megjelent értekezésemnek végső megállapításaihoz fűzöm.

Az utolsó három század társadalomtörténetének áttekintése két megállapításra készítetett. Az első szerint minden Nyugatról jövő szellemi áramlat, mint ellenreformáció, felvilágosodás, romanticizmus, liberalizmus, demokrácia, hatással van a magyar társadalom összetételére; a második szerint pedig ez a hatás abban nyilvánul, hogy a társadalmi vezetős szerep egyre szélesebb rétegeké lesz. Azaz a klérust a főnemesség követi, ennek nyomába a birtokos nemesség akar lépni, de tervét keresztülhúzza Martinovics és a reakció, úgy hogy a mágnások után közvetlenül a szegény nemesek következnek. Ez a fejlődés végzettszerűnek és ellenállhatatlan következetességgel haladónak tűnik fel. Lehengerli az akadályokat, de másrészt előreugrást sem enged meg: hiába a polgárságnak a munkája a nagy francia forradalom, a Bastille lerombolásakor, ezek a forradalmi eszmék nálunk nem a polgárságra hatnak — ez szinte teljesen mozdulatlan marad — hanem a főnemesség után sorrendben következő szélesebb réteget, a birtokos nemességet hozzák forrongásba.

Az októberi forradalom óta eltelt néhány év alatt ismét új szellemi áramlat előtt tárultak fel Magyarország kapui. Jött ez is észrevétlenül, mint annyi más korábbi szellemi mozgalom. Ma már itt van közöttünk. Bizonyítja ezt a katolicizmus térfoglalása, amely egyaránt nyilvánul meg a vallásosság lelki elmélyülésében és a legkülönbözőbb szerzetesrendek új iskoláinak a fővárosban, valamint szerte az egész országban való felépülésében. De bizonyítja a nemzeti öntudatnak a vallásos érzés megújulásával karöltve járó megerősödése is. Ma társadalmunk széles rétegei sokkal nacionalistábbak, mint a háború előtt; ma a nemzeti érzés komolyabb, őszintébb, bensőségebb, mint a korábbi, szavaltatokban kimerülő hazafiság.

Ez az új szellemi áramlat a neoromanticizmus. Jelenti annak a romanticizmusnak felszínre jutását, amely a XVIII. és XIX. század fordulóján mint egyedüli hullámtörő gát nyúlt bele az aufklárismus és a liberalizmus hatalmas eszmetengerébe. Akkor a hullámok átcsaptak rajta s úgy elborították, hogy csak egy-egy, helyéről majdnem elsodort kőszikla jelezte, hogy a felvilágosodásnak voltak őszinte meggyőződésű ellenfelei is. Ezek az alapokon, a romantikus szellem képviselőinek művein nyugszik az új világnézet, amely öntudatosan lép fel a korábbi liberális-demokrata világ materiális életfelfogása, egyház-, sőt keresztény vonatkozásaiban vallásgyűlölete, valamint antinacionalista kozmopolitizmusa ellen. Terjedésében hatalmas segítségére van az a kiábrándulás, amely elfogta az emberek millióit, amidőn a csalhatatlanoknak vélt liberális-demokrata tanok nem bizonyultak egy jobb jövő zálogának s amikor e tanok legvégső következményei orosz földön valósággá lettek. A neoromanticizmus, támaszkodva a tömeglélekben végbement kiábrándulásra, a régi romantikusok elszigetelt tanításaiból a liberalizmussal és demokráciával szembeszállani képes áramlattá — ma még alig megállapítható módon — meggyőződésesen katolikus, délnémet és francia, valamint fasiszta olasz talajon erősödött meg. Az új világnézet apostolai nagy lelkesedéssel próbálják

életrekelteni a romanticizmus gazdasági teóriáit, azokat az új idők követelményeinek megfelelően továbbfejleszteni, de ugyanilyen buzgalommal igyekeznek a társadalmi rétegződést is elrendezni antiliberális elképzelésben. Ezzel egyidejűleg szigorú revízió alá veszik történelmi ismereteinket, hogy a liberális világfelfogásnak a multról alkotott és két emberöltő alatt belénk idegzett képét átalakítsák. Ők tudatosan másképp látják a történelmet, mint a liberalizmus, de történetiszemléletük őszinte, igaz meggyőződés eredményének tűnik fel. Ezek az apostolok csak egyes emberek, az érdeklődés, a türelmetlen kíváncsiság azonban, amellyel az olvasók műveiket várják és fogadják, azt mutatja, hogy a tömegek lelkének mélyén rejtőző vágyakat szólaltatnak meg. Tudományos műveik és hírlapi cikkeik egyenlő mértékben kifejezői és irányítói a tömegléleknek.

Ma még csak ennyit látunk az új világnézet térhódításából, de már ez is elegendő ahhoz, hogy az új szellem nagy hatóerejét észrevehessük.

Társadalomtörténetünk tanulságai arra figyelmeztetnek, hogy ez az új világnézet, a neoromanticizmus, nem fog egyenlő mértékben hatni valamennyi társadalmi rétegünkre. Nevezetesen azok a rétegek, amelyeknek túlsúlyát és érvényesülését a liberalizmus biztosította, ellenséggé fognak vele szembeállítani. Mások ismét, öntudatuk alacsony fokán, ezzel a szellemi áramlattal szemben épen olyan indifferensek maradnak, mint bármely mással szemben. A neoromanticizmusnak a legnagyobb mértékben az értelmiségre lesz hatása. Ugyanis ez az a réteg, amely egy idegen tényezőnek, a zsidóságnak a társadalmi fejlődésbe való betolódásával a világháború előtt nem erősödhetett meg és nem nyerte el azt a vezetőserepet, amely megillette őt. Tudjuk jól, hogy a társadalmi vezetőserep a kiegyezés utáni ú. n. liberális érában, egész az összeomlásig, a gentry kezében volt. Lapozza át bárki régi országgyűléseink névtárait, fussa át vármegyéink tisztviselőinek, vagy akár az államgépezet vezetőinek névjegyzékeit, arról fog meggyőződni, hogy a XX. század elején változatlanul a Kossuth-féle szegény nemesség és az abba beleolvadó, egykor jómódú nemesség határozta meg a kormányzás jellegét. S ahol ez a gentry, történelmi szerepének eljátszása után, lépérlől-lépésre kénytelen volt is visszavonulni, helyébe ott sem a proletárizálódnak értelmisére, hanem a zsidóság jutott, amelynek gazdasági ereje a háttérben egyre fokozatosabban érvényesült és alacsonyította le nem egy történelmi nevünk viselőjét akaratának végrehajtójává. Az értelmiség, amely a régi polgárság megmaradt töredékeit és a régi jobbágyság feltörekvő elemeit foglalta magában, számra és súlyra csekélyebb volt, semhogy összeolvadhatott volna a hivatalokba menekült nemességgel, amelyet tőle a zsidóság széles gyűrűje választott el. A világháború előtt a politikai életben a polgárságnak nem akadt olyan képviselője, aki tudatában lett volna annak, hogy a nemzetiségi probléma és a magyarság szupremációja a zsidósággal szemben csak az értelmiség és nem a nemesség előtérbe állításával oldható meg. Nem lépett fel ilyen államférfi, mert ez a koncepció a magyar politikai élet 67-es és 48-as sablonjával szakítást, a zsidósággal pedig tudatos szembehelyezkedést kívánt volna meg, azaz új, szokatlan útra való lépést. Olyan irány megmutatását, amelyet csak egy próféta pillant meg a messzeségben, akkor, amidőn kísérői előtt minden ködbe vész. Hiányzott az a polgári Kossuth, aki épen úgy megsejti az értelmiség döntő szerepre hivatását, mint 48 hőse a szegény nemességét. Ennek a hiánynak okát azonban nem kereshetjük egyedül a magyar föld meddőségében. Hozzájárult az is, hogy a XX. század elején Magyarország trónján olyan uralkodó ült, aki még a régi időkben maradt itt, s akinek nem volt érzéke,

elengő megértése a változott idők követelményei iránt. Miként I. Ferenc, ő sem kormányzott, hanem csak a közigazgatást vezette. Olyanok, akik munka közben jutottak közelébe, beszélik memoárjaikban, hogy Ferenc József névszerint ismerte minden ezredének parancsnokát, jelentéktelen katonai külsőségek iránt nagy érdeklődést tanúsított, de viszont a legfontosabb pénzügyi, közgazdasági reformok, milliók sorsára kiható adójavaslatok alig vonták magukra érdeklődését. Fent és lent egyaránt hiányzott tehát a polgárság, az értelmiség megerősödésére kedvező atmoszféra. Ilyen körülmények között érthető, hogy a társadalmi közfelfogás sem polgári, hanem nemesi, mert hiszen mindenkor a vezető társadalmi réteg etikai szempontjai az uralkodók. Polgári családok leszármazói párbajhősök lesznek tehát, a szorgalmas munka pedig nem nyeri el az őt megillető megbecsülést. Erre a magyar közgondolkodásra valóban jellemző, «hogy még ma is legalább is mint fenegyerekeket emlegetik azokat a kártyásokat, akik a múlt század középső évtizedeiben egyetlen éjjelen egész vagyonukat elvesztették» s hogy a «pazarlásnak és a kockázatásnak valóságos romantikája él minálunk».

A liberális érában érvényesüléshez, aktivitásra nem jutó polgárság helyzete a háború és a forradalmak óta lényegesen megváltozott. Korábban elképzelhetetlen éles vonásokkal tűnt elébe annak szükségessége, hogy állást foglaljon a zsidókérdés irodalmi, etikai és gazdasági vonatkozásaiban, még pedig nem egyedül merev antiszemitizmussal, hanem főleg saját erejének fejlesztésével, a vallásos és nemzeti eszme intenzivebb szolgálatával. A polgári gondolat eme belső erősödését nagymértékben mozdította elő még egy tényező; a régi hivatalnoknemesség, amely a liberális érában csak anyagilag szegényedett el, a forradalmak tanulságainak láttára döbbenetes erővel eszmélt arra, hogy korábbi különállása nem tartható fenn és polgárrá kell lennie, ha el akarja kerülni a proletársorsot. Ma már — eltekintve egyes sujtásoktól — polgári életfelfogású ez a korábban gentryskedő rétegünk, ami a polgárság erejének hatalmas számbeli gyarapodását jelenti.

A Nyugatról jövő neoromanticizmus és a társadalmi fejlődés során itthon helyzeti energiájában egyre gyarapodó értelmiségünk találkozik így most szemközti láttára napjainkban. A találkozás elé optimizmussal tekinthetünk; a hatásnak abban kell megnyilvánulnia, hogy az új szellemi áramlat kizárólagos vezetőréteggé azt az értelmiséget, azt a polgárságot avatja, amely a neoromantikus vallásos és nemzeti eszméket minden más rétegnél nagyobb mértékben teszi magáévá. A magyar értelmiség tehát lelki megújulás előtt áll, helyesebben már azon is megy keresztül, hogy ily módon elnyerje azt az őt megillető vezetőszeretetet, amelyet korábban a demokráciától hiába várt.

A társadalmi vezetőszeretnek az értelmiségre szállásával pedig együttjár a nemzet közfelfogásának megváltozása is. Az a nemzet, amelynek akaratát többé nem nemessége, hanem polgársága fejezi ki, természetesen más ideálokért hevül és anyagi boldogulását is más utakon keresi, mint korábban. A súlypont eltolódásával a nemzet elé így új értelmi célok kerülnek, a régi érzelmi motívumok pedig új szint nyerne. Következőleg más lesz az új korszaknak a hazáról vallott felfogása, nacionalizmusa is. Az új neoromantikus éra nemzeti érzését teljes joggal nevezhetjük neonacionalizmusnak, hogy megkülönböztessük azt az előző korszaknak céljaiban és szellemi alapjaiban egyaránt különböző nacionalizmusától. A Régi és az Új eltérését legszembetűnőbben talán a legfontosabb közjogi probléma, a királykérdés felfogása mutatja. Amíg 1849-ben az a közjogi kérdés, hogy Magyarország örökös királyság marad-

jon-e, a nemesség vezette nemzetnek minden gondolatát lefoglalta és minden más, szociális vonatkozású gondját képes volt háttérbe szorítani, addig ma az új közfelfogást alig-alig érdekli, hogy mikor fog király bevonulni a budai várba. Ma más a felfogásunk és meggyőződésünk arról, amit korábban a legéletbevágóbb fontosságúnak véltünk. Ezen közömbösségünk mellett azonban sorsdöntőeknek látunk olyan problémákat, amelyek fölött észrevétlenül siklott el a nem polgári gondolkodás. A mi társadalmunk nacionalizmusa, világnézetünknek ez az egyik megnyilvánulása tehát valóban elűt az előző generáció nacionalizmusától.

Mély szakadék választja el korunkat a világháború előttitől. Új idöket élünk, ezek a megváltozott idök azonban új államférfiakat is kívánnak meg. Olyanokat, akiknek politikai koncepciójának tengelyében többé nem a nagybirtokosság, nem is a gentry van, még kevésbé a bankár vagy proletár zsidó, akik tehát épen úgy kiszakítják magukat Széchenyi és Tisza István hagyományainak és remiszenciáinak lenyugozó ereje alól, amint a mocsárba visszalökik Jászi Oszkár és Kun Béla forradalmár-frázisait. Az új államférfiaknak a polgárságot, az értelmiséget kell a nemzeti organizmus gerincévé tenni.

Napjaink története azt mutatja, hogy csak kevesen érzik az értelmiségnek fentebb vázolt sorsdöntő fontosságú tényezővé való növekedését. Annál vigasztalóbb, hogy épen kultuszminiszterünk előtt kezdettől fogva világosan állott nemzetünk nagy problémája. Az utókor hálájára méltó erőfeszítéssel igyekszik ő biztosítani azokat az eszközöket, amelyek segítségével ez az értelmiség feljuthat arra a kulturális magaslatra, amelyen mint a társadalom vezetőrétegének lennie kell. Külföldi kollegiumai, hazai egyetemei és kutatóintézetei csak azok szemében feleslegesek, akiket vagy származásuk, neveltetésük vagy anyagi jólétük nem bírt még felébreszteni abból az illuzióból, hogy a háború utáni magyar társadalom vezetőrétege nem maradhat tovább a régi. Ezek a kritikusok feledik, hogy a most életrehívott kulturális intézményeknek tulajdonképpen már régen, szinte évtizedek előtt meg kellett volna lenniök és hogy felállításuk egy egész generáció mulasztását pótolja.

Magyarország mai kultuszminiszterének működése történelmi szükségszerűség. Az ő államférfiúi meglátását azonban más irányú működéssel is ki kell egészíteni. Mert nem elegendő, ha az értelmiség csak kulturális téren élvezi az államhatalom gyakorlóinak támogatását. Az a vért, amelyet az új polgár az iskolában és az egyetemen nyer, nem biztosíthat elég védelmet, ha a gazdasági életet olyan etikai szempontok vezetik, amelyek nem egyeztethetők össze a neoromantikus szellemmel. Szakítani kell tehát minden olyan adópolitikával, amely akár nagybirtokos-, akár bankárérdekeknek kedvez és meg kell változtatni a liberális érának polgárelenes közgazdasági szabályait s kereskedelmi törvényeit. Minden intézkedés központja az értelmiség legyen, mert a megújulás csak ennek köréből indulhat ki. Ha a nemzet egyetemét átfogó ezen koncepció meg nem valósul, akkor elveszítjük minden reményünket, hogy a szerepüket már eljátszott régi történelmi vezetőink és a gazdaságilag szervezeten, szinte öntudatlan falusi lakosság közötti intervallumban, ez oly sorsdöntő években, nemzeti regeneráció még lehetséges legyen. Sietnie kell munkájával a polgárságnak, hogy elvégezze feladatát azon idő alatt, amíg a vezetőszerepet elodázhatatlanul át kell majd egykor adnia — a meginduló új fejlődés eredményeképpen — az ipari és földműves munkásságnak. Ez a feladat az említett két rétegnek előkészítése a majdani uralomra, azoknak nemzeti és vallásos szellemben való nevelése. Az értelmiségnek tehát készen kell lennie arra, hogy

a hatalom nem marad örökre kezében ; éreznie kell, hogy a hatalommal vissza nem élhet ; de épen az a tudat, hogy a fejlődésben csak közbeeső láncszem, kell, hogy megacélozza akaratát és most magának követelje a vezetőserepet.

Társadalmunk ma ismét válságos idők forgatagában áll. A neoromanticizmus, hisszük, a súlyos küzdelmek és nagy erőfeszítés árán meg fogja hozni mindannyiunk legföltettebb kincsének, nemzetünknek és fajunknak megújodását. Veszélyek azonban nemcsak a liberalizmus és demokrácia hívei részéről fenyegetnek. Ugyanilyen mértékben leselkednek a reakciós erők, készen arra, hogy elposványosítsák az új eszmeáramlatot. Ezek a régi erők máshol már jórészt elvesztették befolyásukat, ott nem veszélyeztethetik a neoromanticizmust. De nálunk pl. a hitbizományok ma is feudális jellegű hatalmasságok. Lássunk tisztán. Ezek a tényezők örömmel fogadják a neoromanticizmusnak multat tisztelő vonzódását és kiméletét ; pártfogolják, támogatják is az új világnézetet, de mindezt nem megértésből, hanem saját érdekeik önző védelméből teszik. A kérdés ez : elég erős lesz-e az értelmiség győzedelmeskedni a neoromanticizmus ezen nem őszinte pártfogóin? Ha igen, akkor biztos az új világnézet győzelme ; ha nem, akkor megújul a XIX. század első évtizedeinek története és egy új sivár, értelmetlen reakció fogja ideig-óráig béklyóiba verni társadalmunkat. Keserű kiábrándulás homályosítja majd akkor el a neoromanticizmushoz fűzött reményeinket és ismét vissza fogunk térni a meggyűlölött liberális-demokrata tanokhoz, hogy azok ragadjanak ki bennünket a tespedésből. Társadalmunk ezekhez a kapcsolatokat ismét a protestantizmus segítségével fogja megtalálni, amely ma önként szabaddá teszi a neoromanticizmus előtt a teret. Ekkor majd a protestantizmus, miként a XVIII. század végén és a negyvenes években, ismét irányító tényező lesz, hogy megkísérelje helyreigazítani azt, amit mások elrontottak. Ő azonban félre fogja vetni az értelmiséget s helyette a földműves és ipari munkássággal fog kezni, hogy ezt tegye a nemzet gerincévé. Ha ezt sikerül elérnie a nacionalizmus jegyében, nemzetünk további fennmaradása biztosítva lesz, bár forradalmak árán és a polgárság vezetőszeropének a társadalmi fejlődésből való kiesésével. Ha azonban késő lesz, szétbomlott társadalmunk elmerülhet a bolsevizmus tengerében.

Mályusz Elemér.

A Napkelet pályázata.

A Napkelet pályázata mindenütt feltűnést és érdeklődést keltett. A pályázattal kapcsolatban több kérdést intéztek hozzánk. Ezekre itt válaszolunk.

1. A tanulmánypályázatot azért nem kötöttük meg, hogy mindenki a maga tárgyköréből meríthesse anyagát. Foglalkozhat a tanulmány a modern magyar vagy külföldi irodalmak valamelyik nagyságával, irodalomtörténeti személlyel, irodalmi jelenséggel, esetleg egyes jelentékenyebb művekkel is. Nem annyira filológiai részleteket, mint a nagy összefüggéseket meg-

világító, s a dolgozatró itéleterejét próbára tevő műveket várunk.

2. A novella terjedelmét nem szabtuk meg, de az írónak éreznie kell, mikor lépte túl e szigorú és szűk műfaj korlátait. Kaptunk 80 oldalas pályaművet is. Akármilyen kívánatos volna a lappangó regények revíziója, ezekkel nem foglalkozhatunk. Kérjük a pályázókat, hogy két nyomtatott ívnl — 32 oldal — terjedelmesebb írást ne küldjenek be.

3. A pályadíjakat január elsején osztjuk szét a részben már közölt művek jelesei közt. Csak egy essayt, egy novellát s egy versfüzetet jutalmazunk. A jutalomdíj mindeniknél öt-